

HZ. PEYGAMBER HİKMETLİ DAVETÇİ

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :
”أَنَا مَثَلِي وَمَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَتِ الدَّوَابُّ وَالْفَرَاشُ يَقَعْنَ
فِيهِ فَأَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ وَأَنْتُمْ تَقَحَّمُونَ فِيهِ.“

Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre,
Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Benimle ümmetimin durumu (geceleyin) ateş yakan kimsenin hâline benzer.
Böcekler ve kelebekler o ateşe düşmeye başlar. İşte ben de sizler ateşe girerken
kuşaklarınızdan tutup engellemeye çalışıyorum.”

(M5955 Müslim, Fedâil, 17)

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ؛ سَمِعَ رِبِيعَةَ بْنَ عَبَّادٍ الدَّيْلِيَّ يَقُولُ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ بِمَنَى فِي مَنَازِلِهِمْ قَبْلَ أَنْ يُهَاجِرَ إِلَى الْمَدِينَةِ. يَقُولُ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا...»

عَنْ أَبِي حَازِمٍ أَخْبَرَنِي سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَوْمَ خَيْبَرَ: ... «انْفُذْ عَلَيَّ رِسْلَكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِيهِ. فَوَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ.»

عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، إِذَا بَعَثَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ فِي بَعْضِ أَمْرِهِ قَالَ: «بَشِّرُوا وَلَا تُنْفَرُوا، وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا.»

Muhammed b. Münkedir'in işittiğine göre, Rebîa b. Abbâd ed-Dîlî şöyle demiştir: “Medine’ye hicret etmeden önce Resûlullah’ı, Mina’daki konaklama yerlerinde insanları ziyaret ederken gördüm. Şöyle diyordu: ‘Ey insanlar! Yüce Allah, yalnızca kendisine kullukta bulunmanızı ve O’na şirk koşmamanızı emrediyor...’”

(HM16120 İbn Hanbel, III, 492)

Ebû Hâzim’in, Sehl b. Sa’d’dan naklettiğine göre, Resûlullah (sav) Hayber günü (sancağı verdiği Hz. Ali’ye) şöyle buyurmuştur: ... “Onların buldukları bölgeye varıncaya kadar sükûnetle yürü! Sonra onları İslâm’a davet et ve yerine getirmeleri gereken ilâhî hak ve esasları onlara haber ver! Vallahi senin vasıtanla Allah’ın bir kişiyi hidayete erdirmesi, senin için (en değerli) kızıl develerden daha hayırlıdır.” buyurmuştur.

(M6223 Müslim, Fedâilü’s-sahâbe, 34; B4210 Buhârî, Meğâzî, 39)

Ebû Musa (el-Eş’arî) tarafından nakledildiğine göre, Resûlullah (sav), bazı emirlerini yerine getirmesi için ashâbından birini görevli olarak gönderdiği zaman, “Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylaştırın, zorlaştırmayın!” buyururdu.

(M4525 Müslim, Cihâd ve siyer, 6)

S

evgili Peygamberimiz, insanları İslâm'a davet ederken çok sıkıntılı günler geçirmişti. Hz. Peygamber'in karşılaştığı zorluklar, kızı Hz. Fâtıma'ya nispet edilen bir sözde, "Eğer bu zorluklar, gündüzlerin başına gelseydi, gündüzler geceye dönüşürdü."¹ şeklinde dile getirilmişti. Hz. Peygamber, Mekke'de düzenlenen Ukaz panayırlarında İslâm'ı anlatmak için çadır çadır dolaşır,² Arafat'ta vakfe yerinde bulunan insanlara kendisini tanıtarak, "Beni kavmine götürecektir kimse yok mu? Kureyş (müşrikleri) beni, Rabbimin kelâmını tebliğ etmekten alıkoydu." buyururdu.³

Mekke'de geçen zorlu yılların ardından Medine'ye hicret eden Allah Resûlü, devlet başı sıfatıyla tebliğinin sınırlarını genişleterek, çevre kabileleri İslâm'a davet etmek üzere elçiler görevlendirecektir. Bu bağlamda, mektubunu taşıyan bir elçisini Yemâme reisi Sümâme b. Üsâl'e gönderir.⁴ Sümâme, gelen elçiyi öldürtmek ister. Fakat amcası Âmir b. Seleme buna engel olur. Bunun üzerine Hz. Peygamber Sümâme'nin yakalanması için emir verir ve dua eder.⁵ Peygamberimize ait bir askerî birlik tarafından yakalanan Sümâme Medine'ye getirilir. Mescid-i Nebevî'nin direklerinden bir direğe bağlanır. Derken Hz. Peygamber onun yanına gelir ve "Ey Sümâme! İçinde taşıdığın (gerçek düşünce) nedir?" diye sorar. Sümâme, "Bende hayırdır yâ Muhammed. Şayet öldürürsen kan sahibi birini öldürmüş olursun. İyi davranırsan şükreden birine iyilik etmiş olursun. Eğer diyet karşılığında mal istiyorsan hemen dile. Sana dilediğin kadar mal verilir." der. Hz. Peygamber ertesi güne kadar yanından ayrılır. Ertesi gün yine, "Ey Sümâme! İçinde taşıdığın (gerçek düşünce) nedir?" diye sorar. O da, "Sana söylediğimdir! Eğer iyi davranırsan şükreden birine iyilik etmiş olursun. Öldürürsen kan sahibi birini öldürmüş olursun! Mal istiyorsan hemen dile! Sana dilediğin kadar mal verilir." der. Hz. Peygamber yine bir sonraki güne kadar ondan ayrılır. Ertesi gün gelince tekrar, "Ey Sümâme! İçinde taşıdığın (gerçek düşünce) nedir?" diye sorar. Sümâme, "Bende sana söylediklerim var! Eğer iyi davranırsan şükreden birine iyilik etmiş olursun. Öldürürsen kan sahibi birini öldürmüş olursun. Mal istiyorsan hemen dile! Sana dilediğin kadar mal verilecektir." der. Bunun üzerine Resûlullah, "Sümâme'yi serbest bırakın!" buyurur. O da mescide yakın bir hurmalığa giderek gusül ab-

¹ ZS2/134 Zehebî, Sıyer, II, 134.

² HM14708 İbn Hanbel, III, 340.

³ D4734 Ebû Dâvûd, Sünnet, 20; T2925 Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 25.

⁴ ST5/550 İbn Sa'd, Tabakât, V, 550; İBS319 İbn Abdülber, İstiâb, s. 319.

⁵ ZE2/351 Zehebî, Târîhu'l-İslâm, II, 351; ST5/550 İbn Sa'd, Tabakât, V, 550; NR3/392 Cemâleddin ez-Zeylai, Nasbü'r-râye, III, 392.

desti alır. Sonra mescide gelir, “Eşhedü en lâ ilâhe illâllâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resülüh.” diyerek Müslüman olur ve ardından şunları söyler: “Yâ Muhammed! Vallahi, şu âna kadar yeryüzünde bana senin yüzünden daha sevimsiz bir yüz yoktu. Şimdi senin yüzün bana bütün yüzlerden daha sevimli oldu. Vallahi, benim için senin dininden daha sevimsiz bir din yoktu. Dinin de benim için bütün dinlerden daha sevimli oldu. Vallahi, benim için senin beldenden daha sevimsiz bir belde yoktu. Şimdi belden de benim için bütün beldelerden daha sevimli oldu.”

Sümâme, Hz. Peygamber’e söylediği bu sözlerde o kadar samimidir ki yurduna dönmeden önce umre için uğradığı Mekke’de Müslüman olduğunu ilân eder ve alenen ibadet etmekten hiç çekinmez. Müşrikler kendisini yakalar. Niyetleri öldürmektir. Fakat içlerinden biri Yemâme’nin hububatının kendileri için hayatî bir öneme sahip olduğunu söyleyerek onun serbest bırakılmasını sağlar. Fakat Sümâme, Resûlullah’ın izni olmadan müşriklere tek bir buğday tanesi bile olsa yiyecek vermeyeceğini bildirir.⁶

Şüphesiz Sümâme’yi bu denli samimi mümin hâline getiren, Hz. Peygamber’in, İslâm’a davette uyguladığı güzel muameleydi. Onun, üç gün boyunca kaldığı Mescid-i Nebevî’de sahâbenin yaşantısında gördüğü İslâm’ın güzellikleriydi. Tâif heyeti Medine’ye geldiğinde de Hz. Peygamber, Müslümanların Kur’an okuyuşları, namaz kılışları, huşû içinde ibadetleri ve İslâm’ı yaşayışları, onların kalplerini yumuşatsın diye Mescid-i Nebevî’de ağırlamıştı.⁷ Kuşkusuz davet ve tebliğ sürecinde mescit merkezî bir konuma sahipti.

Mekke’de geçen kırk yıllık süreçte peygamberlik görevine hazır hâle gelen Hz. Peygamber’e ilk vahiy iner. Hz. Peygamber, büyük bir korku içinde evine koşar. Yatağına girer ve hanımı Hz. Hatice’ye, “*Beni örtün! Beni örtün!*” der. Hz. Hatice, Sevgili Peygamberimizin üstünü örter. Uyanınca başından geçenleri hanımına anlatarak, “*Kendim için çok korktum!*” der. Hz. Peygamber, peygamberliğini başlatan ilk vahyi almıştır. Fakat hâlâ gerçekleştirenlerin asıl mahiyetinden habersizdir. Zira peygamberliğin ne olduğunu bilmemektedir. Kendisi o sıralar, “kitap nedir, iman nedir” bilmediği⁸ gibi kendisine “kitap” verileceğini ve peygamber olarak seçileceğini de ummaz.⁹ Hz. Muhammed, yaşadıkları sebebiyle hayli zor bir durumdadır. Böyle bir durumda olan sevgili eşine Hz. Hatice, “Hayır (öyle deme). Sevin. Vallahi! Allah seni kesinlikle utandırmaz. Çünkü Allah’a yemin olsun ki sen, akrabalık bağlarını sıkı tutar, doğru söz söyler, bakıma muhtaç olan kimselere

⁶ M4589 Müslim, Cihâd ve siyer, 59; B4372 Buhârî, Meğâzî, 71.

⁷ D3026 Ebû Dâvûd, İmâre, 25, 26.

⁸ Şûrâ, 42/52.

⁹ Kasas, 28/86.

yardım eder, elinde avucunda olmayana verir, misafiri ağırlar ve haksızlığa uğrayanlara destek olursun.” sözleriyle destek vererek onu teselli eder. Hz. Hatice, bununla da yetinmez ve sevgili eşini amcasının oğlu Varaka b. Nevfel’e götürür. Varaka, Hz. Peygamber’e peygamber olacağını, hatta kavminin kendisini yurdundan çıkaracağını söyler.¹⁰ Böylelikle Hz. Peygamber bir nebze olsun rahatlar. Yaşadıklarının tekrar etmesini arzular.

Aradan uzun bir süre geçer. Ancak böyle bir hâl tekrar etmez. Bu durumdan endişelenir. Hatta Rabbi tarafından terk edildiği zannına bile kapılır. Ve nihayet bir gün Hira Mağarası’nda Cebrail’i son derece heybetli hâliyle görür. Yine korku ve heyecan içinde evine koşar ve yatağına girer. Ardından Yüce Allah, “*Ey örtünüp bürünen! Kalk ve (insanları) uyar! Sadece Rabbini yücelt! Elbiseni temiz tut! Pisliklerden (şirkten) uzak dur!*”¹¹ âyetlerini indirir.¹² Bu âyetler, davetçinin, davet ettiği hususları öncelikle kendi nef-sinden başlayarak yaşaması gerektiğini anlatır. Nitekim Allah Resûlü de buna göre hareket eder.

Böylece Hz. Peygamber, içinde bulunduğu toplumda tevhid bayrağını açan ilk Müslüman vasfıyla¹³ Mekke ve çevresinde¹⁴ öncelikle akrabalarından¹⁵ başlayarak insanları, İslâm’a hikmet ve güzel öğütlerle davet etmek¹⁶ ile görevlendirilir. Önce daveti kabul edenleri cennetle müjdeleyecek, kabul etmeyenleri cehennemle korkutup uyaracak,¹⁷ sonra da yeryüzünden fitne ve fesat ortadan kalkıncaya, din tamamen Allah’ın oluncaya,¹⁸ İslâm bütün dinlere üstün gelinceye kadar¹⁹ mücadele edecektir. Zira Araplar, ataları uyarılmamış, doğru ile eğrinin ne olduğundan habersiz kalmış bir topluluktur. Bu sebeple Hz. Peygamber Allah’tan aldığı vahiyyle, öncelikle Arapları uyarmak için²⁰ fakat bütün zamanlara ve toplumlara rahmet olarak gönderilmiş²¹ ve insanların tamamına hitap eden Allah’ın en son elçisi olarak seçilmiştir.²²

Peygamberliğin verilmiş sebeplerinin en önemlisi ve her peygamberin en büyük görevi, insanları Allah’a davet etmektir. Hz. Peygamber’in bu görevini en kapsamlı şekilde, “*Ey Peygamber! Biz seni hem bir şahit, müjdeci, uyarıcı ve hem de izniyle Allah’a davetçi ve aydınlatıcı bir ışık kaynağı olarak gönderdik.*”²³ âyeti anlatır. Ayrıca Kur’an’da Hz. Peygamber, diğer pek çok âyette bu sıfatlarla nitelendirilmiş,²⁴ ona yüklenen davet vazifesi, “*Davet et!*”,²⁵ “*Tebliğ et!*”,²⁶ “*Hatırlat!*”,²⁷ “*İkaz et!*”,²⁸ “*Uyar!*”²⁹ gibi pek çok kelimeyle ifade edilmiştir. Yine birçok âyette Hz. Peygamber’in görevinin ancak “*tebliğ*” olduğu zikredilmiştir.³⁰

¹⁰ M403 Müslim, İmân, 252;

B3 Buhârî, Bed’ü’l-vahy, 1.

¹¹ Müddessir, 74/1-5.

¹² M406 Müslim, İmân, 255; B4925 Buhârî, Tefsîr, (Müddessir) 4.

¹³ En’âm, 6/14.

¹⁴ Şûrâ, 42/7.

¹⁵ Şuarâ, 26/214.

¹⁶ Nahl, 16/125.

¹⁷ Sebe’, 34/28.

¹⁸ Enfâl, 8/39.

¹⁹ Fetih, 48/28.

²⁰ Enbiyâ, 21/45; Yâsin, 36/6; Fussilet, 41/44.

²¹ Enbiyâ, 21/107.

²² A’raf, 7/158; Ahzâb, 33/40.

²³ Ahzâb, 33/45-46.

²⁴ Ahkâf, 46/31; Fâtır, 35/23, 24; Sâd, 38/65.

²⁵ Kasas, 28/87.

²⁶ Mâide, 5/67.

²⁷ Zâriyât, 51/55.

²⁸ Müddessir, 74/2.

²⁹ En’âm, 6/51.

³⁰ Âl-i İmrân, 3/20; Mâide, 5/92; Ra’d, 13/40.

Davet, İslâm dininin esaslarını anlatarak insanların onu benimsemelerini ve dinin koyduğu esaslara göre yaşamalarını sağlama çabasıdır. Dünya işlerinde de, âhireti ilgilendiren durumlarda da, İslâm'ın ele aldığı bütün konularda davet söz konusudur. Kâfirlerin yanı sıra münafıklar ve Müslümanlar, kısacası bütün insanlar, İslâm davetinin muhatabıdır.³¹ Nitekim Kur'an'da yer alan "İslâm'a çağrı",³² "imana çağrı",³³ "Allah yoluna çağrı",³⁴ "Allah'ın Kitabı'na çağrı",³⁵ "Hakk'a çağrı",³⁶ "hayra çağrı",³⁷ "kurtuluş çağrı"³⁸ anlamındaki ifadeler, davetin İslâm'ın esaslarının kabul edilip uygulanmasını sağlamayı amaçlayan bir faaliyet olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla davet, hem Müslümanları hem de Müslüman olmayanları kapsamaktadır. Ayrıca davet, dinî rehberlik ve vaazı, nasihat ve tavsiyeyi, uyarı ve müjdelemeyi, kontrol ve tebliği, iyiliği emretmeyi ve kötülüğü engellemeyi içine alan çok geniş bir kavramdır.

Yüce Rabbimiz, İslâm hakkında kalplerinde hiç de iyi düşünceler bulunmayan kişilerden söz ederek, "Onlar, Allah'ın, kalplerindekini bildiği kimselerdir. Onlara aldırma, kendilerine öğüt ver!" buyurmuş,³⁹ davet ve tebliğ görevinde safları genişletmenin; doğru ve güzel olanı, inkâr bataklığında kıvranan veya hatalı olan herkese ulaştırmanın gereğine işaret etmiştir. Ayrıca bu tür kişilere daha özenli davranmanın bir usul ve üslubu gerektirdiğine vurgu yaparak, "Onlara kendileri hakkında etkili ve güzel söz söyle!"⁴⁰ uyarısında bulunmuştur.

Hz. Peygamber, kendisine peygamberlik görevi verildikten sonra bir süre insanları gizli bir şekilde İslâm'a davet etti.⁴¹ Bu süreçte davetini, önce ailesine, sonra da dostlarına ve güvendiği kişilere yaptı. Bunun neticesinde eşi Hz. Hatice, Hz. Peygamber'e ilk iman eden kişi oldu. Ardından kızları, Zeyneb, Rukiyye ve Ümmü Gülsüm iman ettiler. Daha sonra Hz. Peygamber'in evinde kalan Hz. Ali ile azatlısı Zeyd b. Hârise iman etti.⁴² İslâm'dan önce de Hz. Peygamber'in dostu ve arkadaşı olan Hz. Ebû Bekir de Müslüman oldu. Hz. Ebû Bekir'in daveti ile de Osman b. Affân, Zübeyr b. Avvâm, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebû Vakkâs ve Talha b. Ubeydullah İslâm'a girdiler.⁴³

İslâm'a gizli davet döneminde, Hz. Peygamber, Kureyş müşriklerinin kötülüklerinden sakınarak İslâm tarihinde Dârü'l-İslâm diye bilinen⁴⁴ Dârülerkam'da, Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın evinde ilk Müslümanlarla toplantılar gerçekleştirmiş, onlara Kur'an'ı ve İslâm'ı öğretmiş ve birçok insanı bu evde İslâm'a davet etmiştir. Hz. Ömer de burada İslâm'a girmiştir.

³¹ En'âm, 6/19.

³² Saff, 61/7.

³³ Hadîd, 57/8.

³⁴ Nahl, 16/125.

³⁵ Âl-i İmrân, 3/23.

³⁶ Ra'd, 13/14.

³⁷ Âl-i İmrân, 3/104.

³⁸ Mü'min, 40/41.

³⁹ Nisâ, 4/63.

⁴⁰ Nisâ, 4/63.

⁴¹ HS2/97 İbn Hişâm, *Sîret*, II, 97.

⁴² HS2/87 İbn Hişâm, *Sîret*, II, 87.

⁴³ HS2/90 İbn Hişâm, *Sîret*, II, 90.

⁴⁴ ST3/242 İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 243.

Bu ev, Kâbe'nin yakınında, Safâ tepesinin yanında bulunuyordu.⁴⁵ Hac ve umre için dışarıdan gelenlerle dikkat çekmeden temas kurulabiliyor, ilk Müslümanlar da bu eve kolayca gidip gelebiliyorlardı. Ayrıca Kureyş'in Kâbe civarında ve Dârünnedve'deki toplantıları buradan izlenebiliyordu. İşte evin bu stratejik önemi ve ilk Müslümanların tamamını içine alacak kadar geniş olması, Hz. Peygamber'in orayı seçmesinde etkili olmuştur.

Dârülerkam, Mekke'de İslâm'a davette ve onun yayılmasında çok önemli rol üstlenmiş bir merkezdir. Daveti yayacak birçok davetçi burada yetişmiştir. Nitekim Dârülerkam'da yetişen Mus'ab b. Umeyr, daha sonraları Medine'nin İslâm'a hazırlanması için Hz. Peygamber tarafından görevlendirilmiştir. Dârülerkam, Medine'de Mescid-i Nebvî'nin ve Suffe Ashâbı'nın yürüttüğü faaliyeti Mekke'de gerçekleştirmiştir. Netice olarak Hz. Peygamber, bu üç yıllık gizli davet döneminde insanları Yüce Allah'a iman ve ibadete, kendisinin Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna inanmaya ve putlara tapmaktan vazgeçmeye çağırmıştır.⁴⁶

Gizli davet sürecinin ardından Allah, "En yakın akrabanı uyar!"⁴⁷ ve "Şimdi sen, sana emrolunanı (başlarına çakarcasına) apaçık bildir ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme!"⁴⁸ âyetlerini indirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, bir ziyafet düzenleyerek hısım ve akrabalarını evine davet etti. Yemeğin ardından amcası Ebû Leheb, "Kabilelerine senin getirdiğin gibi kötü bir şey getiren kimse görmedim."⁴⁹ diyerek Peygamberimizin konuşmasına fırsat vermedi. Hz. Peygamber, meramını anlatamadan topluluk dağıldı. Hz. Peygamber, ertesi gün bir ziyafet daha tertipledi. Bu toplantıda, konuşmasına Allah'a hamd ve senâ ederek başladı. Ardından onlara asla yalan söylemeyeceğini ve onları aldatmayacağını ifade etti. Daha sonra da ölümü, yeniden dirilişi, hesabı, âhireti, cennet ve cehennemi hatırlatarak onları Allah'a iman etmeye davet etti. Ve ilk uyardığı insanların onlar olduğunu kendilerine bildirerek,⁵⁰ "Ey Abdülmuttaliboğulları! Ben özelde size, genelde bütün insanlara peygamber olarak gönderildim."⁵¹ buyurdu. Neticede Hz. Peygamber, hısım ve akrabalarını açıktan İslâm'a davet etti.

Amcası Ebû Tâlib, sözlerini güzel bulduğunu belirterek görevine devam etmesini istedi. Bu süreçte kendisini himaye edeceğini, ancak atalarının dininden de dönmeyeceğini ifade etti. Diğer amcası Ebû Leheb ise bunun kötü bir şey olduğunu söyleyerek akrabalarının Hz. Peygamber'in faaliyetine engel olmasını istedi. Şayet onun davetini kabul ederlerse zilete maruz kalacaklarını, himaye ederlerse öldürüleceklerini söyledi. Hz.

⁴⁵ NM6129 Hâkim, *Müstedrek*, VI, 2211 (3/503).
⁴⁶ HM16123 İbn Hanbel, III, 493; NM38-NM39 Hâkim, *Müstedrek*, I, 19 (1/14).
⁴⁷ Şuarâ, 26/214.
⁴⁸ Hicr, 15/94.
⁴⁹ BE1/119 Belâzürî, *Ensâb*, I, 118.
⁵⁰ BE1/119 Belâzürî, *Ensâb*, I, 118, 119.
⁵¹ HM1371 İbn Hanbel, I, 159.

Peygamber'in halası Safiyye, Ebû Leheb'e karşı çıkararak davranışının hoş olmadığını söyledi. Ebû Tâlib tekrar söz alarak sağ olduğu müddetçe onu koruyacağını ifade etti.⁵² Hz. Peygamber'in bu çabaları, davete en yakın akrabalarından başlanması gerektiğini ve onun da kendi etrafında inançlı bir kadro oluşturma çabası içine girdiğini göstermektedir.

Hz. Peygamber, daha sonra bütün Mekkelileri İslâm'a davet etmeye başladı. Bir gün Safâ tepesine çıkarak, "Ey Fihroğulları! Ey Adioğulları!" diye, oymak oymak bütün Kureyş soylarına seslendi. Bunun üzerine herkes toplandı. Hatta bu çağrıyı duyup da gelemeyecek olanlar, toplantıda ne olacağını öğrenmek için birer elçi gönderdiler. Kureyş'le birlikte Ebû Leheb de geldi. Toplandıklarında Hz. Peygamber, onlara şöyle bir konuşma yaptı: "Ey Kureyş! Haydi, bana görüşünüzü söyleyin! Ben size, 'Şu vadede birtakım düşman süvarileri vardır, sizin üzerinize baskın yapmak istiyorlar!' diye haber versem bana inanır mısınız?" Topluluğun cevabı; "Evet inanırız. Biz senden sadece doğruluk gördük." şeklinde oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber; "O hâlde ben size şiddetli bir azabın önünde (onu haber veren) bir uyarıcıyım." deyince, Ebû Leheb, "Yazıklar olsun sana! Bizi bunun için mi buraya topladın?" dedi ve sonra ayağa kalktı. Bunun üzerine, Tebbet (Mesed) sûresi indirildi.⁵³

Bu toplantı sırasında Hz. Peygamber'in akraba gruplarına tek tek hitap ederek yaptığı konuşma, gerek üslup gerekse muhteva açısından oldukça ilgi çekicidir: "Ey Kureyş topluluğu! Kendinizi ateşten koruyun! Çünkü benim size (hesap gününde) ne bir faydam dokunabilir ne de bir zararım. Ey Abdüme-nafoğulları! Kendinizi ateşten koruyun! Çünkü benim size ne bir fayda ne de bir zarar verebilecek gücüm vardır. Ey Kusayoğulları! Kendinizi cehennem ateşinden koruyun. Size fayda veya zarar verebilecek bir gücüm yoktur. Ey Abdülmuttaliboğulları! Kendinizi ateşten koruyun. Zira size ne fayda ne de zarar verebilecek bir gücüm vardır. Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Sen de kendini cehennem ateşinden koru. Çünkü sana da (hesap gününde) bir fayda ve zarar verebilecek bir imkânım yoktur. Senin için yalnızca bir akrabalık bağım var. (Dünyada yaşadığım sürece) onun gereklerini yapacağım."⁵⁴ Allah Resûlü, bu tür konuşmalarıyla içinde yaşadığı toplumun yaygın ve yanlış kanaatlerini temelden sarsmayı, zihin ve düşünce kalıplarını yeniden kurmayı amaçlamıştır.

Hz. Peygamber, "düşman ordusu" benzetmesini başka bir rivayette de yapar ve kendini bu ordunun tehlikelerini haber veren "açık bir uyarıcı" olarak niteler: "Ben ve Allah'ın bana verdiği görev, bir kavme gelip, 'Düşman ordusunu gözlerimle gördüm, ben açık bir uyarıcıyım. Kurtulmaya bakın!' diyen

⁵² BE1/119 Belâzürî, *Ensâb*, 1, 119.

⁵³ B4770 Buhârî, *Tefsîr*, (Şuarâ) 2.

⁵⁴ T3185 Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 26; EM48 Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, 31.

kimsenin hâline benzer. O toplumdaki bir kısmı onun bu uyarısını dikkate almış ve geceleyin sessizce kaçıp kurtulmuş; bir kısmı ise, onu yalanlamış, sabaha kadar buldukları yerden ayrılmamış ve sabahleyin gelen ordu tarafından helâk edilmiştir. İşte bana itaat edip getirdiğime uyan kimsenin durumu ile bana isyan edip getirdiğim gerçeği yalanlayanın durumu buna benzer.”⁵⁵ Hz. Peygamber, bir başka hadisinde de bu uyarı görevini farklı bir benzetmeyle anlatır: “Benimle ümmetimin durumu (geceleyin) ateş yakan kimsenin hâline benzer. Böcekler ve kelekler o ateşe düşmeye başlar. İşte ben de sizler ateşe girerken kuşaklarınızdan tutup engellemeye çalışıyorum.”⁵⁶

Hz. Peygamber’in bu ilk uyarılarını tepkiyle karşılayan hemşehrileri, kendi putlarına dil uzatmamak kaydıyla, kabile reisliği, krallık ve istediği kadar mal teklif ettiklerinde, onlara Hz. Peygamber’in cevabı çok net olmuştur: “Ben, sizin ne söylediğinizi anlamıyorum! Ben, getirmiş olduğum şeyi sizden mal talep etmek, aranızda şeref sahibi olmak ve size kral olmak için getirmedim. Aksine Allah, beni size elçi olarak gönderdi, bana Kitabı’nı indirdi ve size müjdecî ve uyarıcı olmamı emretti. Ben de size Rabbimin risâletini tebliğ ettim ve yalnızca samimi davrandım. Eğer size getirmiş olduğumu benden kabul ederseniz işte bu, sizin dünya ve âhiretteki nasibinizdir. Şayet reddedecek olursanız benimle siz hakkında Allah bir hüküm verene kadar Allah’ın emrini yerine getirmek için sabrederim!”⁵⁷

Yine kendisine her zaman destek olan amcası Ebû Tâlib’in de umudunu yitirdiğini anladığında, ona şu acı cümleleri sarf etmiştir: “Amca! Güneşi sağ elime, ayı da sol elime koysanız Allah’ın yardımı gelene kadar ya da ben bu gaye uğrunda ölene kadar bu vazifemden asla vazgeçmem!”⁵⁸ Siyer kaynaklarımızda geçen bu rivayetler, Hz. Peygamber’in İslâm’a davetinde ne kadar kararlı olduğunu göstermektedir.

İslâm davetinin ilk günlerinde Müslümanlar, inançları sebebiyle eziyet ve baskılara maruz kaldığında Hz. Peygamber’in, Kureyş’in iki kuvvetli şahsiyetinden biri, Ömer b. Hattâb veya Amr b. Hişâm (Ebû Cehil) ile İslâm’a güç ve şeref nasip etmesi için Allah’a yalvarması, ardından Hz. Ömer’in Müslüman olması,⁵⁹ davette duanın önemine işaret etmektedir. Bu bağlamda Hz. Peygamber, Medine döneminde de insanların hidayeti için dua ederek Rabbinin inayetini dilemiştir. Devsoğulları kabilesinden Tufeyl b. Amr, henüz Hz. Peygamber Mekke’de iken iman etmiş ve kavmine İslâm’ı anlatmıştı. İkinci kez Hz. Peygamber’le görüşmeye geldiğinde, kavminden şikâyetçi olmuş ve helâk edilmeleri için Hz. Peygamber’den

⁵⁵ M5954 Müslim, Fedâil, 16.

⁵⁶ M5955 Müslim, Fedâil, 17; B6483 Buhârî, Rikâk, 26; T2874 Tirmizî, Emsâl, 82.

⁵⁷ İSS234 İbn İshâk, Sîret, 234-235; HS2/133 İbn Hişâm, Sîret, I, 133-134.

⁵⁸ HS2/101 İbn Hişâm, Sîret, II, 101.

⁵⁹ T3681 Tirmizî, Menâkıb, 17.

beddua etmesini istemişti. Resûl-i Ekrem, ellerini kaldırdığı zaman orada bulunanlar, Resûlullah'ın Devs kabilesi aleyhine dua edeceğini sandılar. Fakat Rahmet Peygamberi, “*Ey Rabbim! Devs'e hidayetini ver ve onları Müslüman olarak getir!*”⁶⁰ şeklinde dua etmiştir.

Hz. Peygamber, ilâhî tebliğ vazifesini yürütürken Mekkeliler, Hz. Peygamber'e ve Muttaliboğulları ile Hâşimoğulları'na karşı boykot kararı almıştır. Hz. Peygamber ve Müslümanlar, bu yıllarda çok sıkıntılı günler geçirmişlerdir. Üstelik bunlara, son nefesine kadar bir türlü inanmaya karar veremeyen amcası ve himayekârı Ebû Tâlib⁶¹ ile en büyük destekçisi muhterem eşi Hz. Hatice'nin vefatı eklenmiş; bu arada Kureys'in başına Hz. Peygamber'in diğer amcası ve en büyük düşmanı Ebû Leheb geçmiştir.

Mekke'de dine davet imkânları kısıtlanıp azalınca Hz. Peygamber, bu sefer hac mevsiminde Mina'daki konaklama yerlerinde dolaşmaya ve burada kurulmakta olan Ukâz ya da Zülmecâz panayırlarına gelenleri İslâm'a davet etmeye başladı. Onlara, “*Ey insanlar! Yüce Allah, yalnızca kendisine kullukta bulunmanızı ve O'na şirk koşmamanızı emrediyor...*”⁶² diyordu. Burada da amcası Ebû Leheb, Hz. Peygamber'in peşini bırakmıyor ve “Bu adam sapıtmış. Sizi sakın atalarınızın ilâhlarından saptırmasın.” diyerek Sevgili Peygamberimizi yalanlamaya ve insanları engellemeye çalışıyordu.⁶³

Genellikle kitabî değil şifahî kültür içerisinde hayat sürmüş olan Arap câhiliyesinin; Hz. Peygamber'in Allah katından getirmiş olduğu imanî hakikatler içerisinde anlamakta zorlandıkları hususların başında Allah'ın bir ve tek olması, yani tevhid kavramı;⁶⁴ ikinci sırada ise öldükten sonra dirilme, yani âhiret hayatı⁶⁵ gelmekteydi. İnsanların inanıp inanmaması kendi tercihlerine bırakıldığından, kişi her ne kadar herkesin inanmasını istese de Allah,⁶⁶ dileyeni doğru yola iletmektedir. İşte bu sebepten Hz. Peygamber'e de bu konuda düşen görev sadece tebliğ, uyarı ve anlatmak olmuştur.⁶⁷ Kavminden gelecek tepki, tehdit, baskı ve eziyet gibi her türlü inatçı tutum ve davranışa karşı Allah, Hz. Peygamber'in sabır ve tahammül direncini yükseltmiş, İslâm'ı kabul etmemelerinden dolayı kahredencesine kendini üzmesinin doğru olmayacağını bildirmiş⁶⁸ ve onu şu âyetle desteklemiştir: “*Sen öğüt ver. Çünkü sen sadece öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba/zorlayıcı değilsin.*”⁶⁹ Resûl-i Ekrem'in hayatının hiçbir döneminde hiçbir kimseyi İslâm'ı kabule zorladığı görülmemiştir. Tam aksine tebliğde bulunduğu kişiler İslâm'ı kabul etmemişlerse onlara, belli şartlar çerçevesinde din ve vicdan özgürlüğü sağlamıştır.

⁶⁰ M6450 Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 197; B6397 Buhârî, Deavât, 59.

⁶¹ N2008 Nesâî, Cenâiz, 84; N2037 Nesâî, Cenâiz, 102.

⁶² HM16120 İbn Hanbel, III, 492.

⁶³ HM16116 İbn Hanbel, III, 492.

⁶⁴ Sâd, 38/5.

⁶⁵ Yâsin, 36/77-83.

⁶⁶ Yûsuf, 12/103; Kasas, 28/56.

⁶⁷ Mâide, 5/67, 92, 99; Ra'd, 13/40; A'râf, 7/62, 68.

⁶⁸ Şuarâ, 26/3.

⁶⁹ Gâşiye, 88/21, 22.

Tüm bu delil ve uyarılara rağmen doğup büyüdüğü şehir olan Mekke’de dine davet imkânı ortadan kalkıp çabaları sonuç vermeyince, Hz. Peygamber, artık görevini yapabileceği yeni bir mekân arayışına girişti. Böylece o, aslında bütün insanlığa bir mesaj olan bu ilâhî uyarıyı anlayacak sağduyuya sahip bir çevre⁷⁰ oluşturmak amacıyla, hac mevsiminde buraya gelen insanlara kendisini takdim ederek şöyle demeye başladı: “Beni kendi kavmine götüreceğ bir adam yok mu? Çünkü Kureys, Rabbimin sözlerini tebliğ etmemi engelledi.”⁷¹

Arayış içerisindeki Hz. Peygamber, o sıralarda Tâif şehrine giderek Tâiflileri İslâm’a davet etti. Fakat Tâifliler, daveti kabul etmedikleri gibi Hz. Peygamber’i taş yağmuruna tutup ona hakaret ettiler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Cebrail’i Hz. Peygamber’e göndermiş, isterse helâk meleğinin Tâif halkını helâk edebileceğini bildirmiş ancak Rahmet Peygamberi, bu gözü dönmüş, taş yürekli insanların soyundan Allah’ın birliğini haykırarak O’na iman edeceklerin çıkabileceğini ümit etmiş ve düşmanlarının bile hidayetini dilemiştir.⁷²

Mekke döneminde, her türlü zulüm ve işkence altında inim inim inleyen Müslümanların şikâyetleri karşısında Hz. Peygamber sabrı tavsiye etmişti. Önceki ümmetlerden iman edenlerin bedenlerinin testere ile ikiye biçildiğini, demir taraklarla etlerinin kemiklerine kadar taranarak sıyrıldığını ama bu işkencelerin bile onları dinlerinden döndüremediğini ifade etmişti. Hatta o, Yemen’in San’a şehrinde yola çıkan bir kimsenin Hadramevt’e kadar hiçbir şeyden endişe etmeksizin ve korkmaksızın gidebileceği bir şekilde dinin yayılıp kemale ereceğini bildirerek Müslümanlara ümit bahşetmişti. Böylece onlara aceleci olmamaları gerektiğini bildirmişti.⁷³

Hz. Peygamber, Tâif’ten döndükten sonra bir hac mevsiminde, daha sonra hicreti ile şereflenince Medine adını alacak olan Yesrib’e ve Yesriblilere yönelmiştir. Akabe denilen mevkide Medineli Müslümanlarla anlaşma yaparak onlardan bağlılık yemini almıştır.⁷⁴ Peygamberliğinin onuncu yılında, Akabe gecesinde yapmış olduğu anlaşmada, her hâl ve şartta ilâhî emirlere kulak verip dinleyeceklerine, kolay ya da zor zamanlarda birbirlerine yardım edeceklerine, iyi şeyleri emredip kötülüklerden alıkoyacaklarına, Allah hakkında, hiçbir kınayanın kınamasına aldırmaksızın daima doğruyu söyleyeceklerine, Allah Resûlü’ne yardım etmeye ve Medine’ye geldiği zaman onu eşlerini ve çocuklarını savundukları gibi savunacaklarına dair onlardan söz almıştır.⁷⁵

⁷⁰ İbrâhîm, 14/52.

⁷¹ T2925 Tirmizî, Fedâilü’l-Kur’ân, 25; HM15260 İbn Hanbel, III, 391.

⁷² B3231 Buhârî, Bed’ü’l-halk, 7.

⁷³ B3612 Buhârî, Menâkıb, 25; D2649 Ebû Dâvûd, Cihâd, 97.

⁷⁴ B6801 Buhârî, Hudûd, 14.

⁷⁵ HM14510 İbn Hanbel, III, 322; HM14708 İbn Hanbel, III, 340; BS18233 Beyhakî, es-Sünenü’l-Kübrâ, IX, 17.

Hicretin ardından Medine’de, aynı zamanda şehir devletinin başı vasfıyla Hz. Peygamber, davet ve tebliğ görevini bu sefer her türlü sosyopolitik, askerî ve ekonomik araçlarla yapma fırsatını elinde bulundurarak tüm Arap yarımadasını etkilemeyi başarmıştı. Nitekim ilk seksen âyeti Medine döneminin üçüncü yılında Yemen’den gelen Hıristiyan Necrân heyeti sebebiyle inmiş olan Âl-i İmrân sûresindeki⁷⁶ iki âyet, Hıristiyan ve Yahudilere hitap ettiği gibi kitapsız dinlerin mensubu olan bütün müşrikleri de hedef almakta ve bu da Kur’an’ın evrensel bir tebliğ olduğunu göstermektedir. Bu âyetlerde özetle Allah katında geçerli dinin İslâm olduğu ve Hz. Peygamber’in görevinin sadece tebliğ olduğu bildirilmektedir.⁷⁷

Hz. Peygamber’in, hicretin altıncı yılında Hudeybiye Antlaşması’nın ardından Kisrâ, Kayser ve Necâsî gibi devrinde yaşamakta olan hükümdarların hepsine göndermeye başladığı İslâm’a davet mektupları davetin evrensel açılımını yansıtır ve⁷⁸ bunların bir kısmı günümüze de ulaşmıştır. Bu mektuplar, gayri müslim olanlara neler tebliğ edileceğini gösteren ve peygamberî davet yöntemini açıklayan resmî belgeler durumundadır. Nitekim Hz. Peygamber, Bizanslılara bir mektup yazmaya karar verdiğinde kendisine, “*Onlar bir mektubu mühürlü olmadıkça okumazlar.*” denilince, hemen gümüş bir mühür edinmiştir. Bu gümüş yüzüğün nakşında da “*Muhammed Resûlullâh.*” yazısı kazılıdır.⁷⁹

Hz. Peygamber’in, Bizans kralı Hirakl’e ulaştırılan mektubunda şunlar yazılmıştı: “*Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla. Allah’ın kulu ve resûlü Muhammed’den Roma’nın büyüğü Hirakl’e! Hidayete tâbi olanlara selâm olsun! Şimdi, seni İslâm’a davet ediyorum. Müslüman ol, kurtul! Allah mükâfatını iki kat versin. Eğer kabul etmezsen halkının günahı senin boynunadır. ‘De ki: Ey kitap ehli! Bizimle sizin aranızda ortak bir söze gelin: Yalnız Allah’a ibadet edelim. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah’ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâh edinmesin. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse deyin ki, şahit olun, biz Müslümanlarız.’*”⁸⁰ Bu mektupta Hz. Peygamber’in Âl-i İmrân sûresinin

⁷⁶ SU5/8 Süheyli, *er-Ravdu’l-unuf*, V, 8.

⁷⁷ Âl-i İmrân, 3/19-20.

⁷⁸ T2716 Tirmizî, İsti’zân, 23.

⁷⁹ B5875 Buhârî, Libâs, 52.

⁸⁰ Âl-i İmrân, 3/64; M4607

Müslim, Cihâd ve siyer, 74;

B7 Buhârî, Bed’ü’l-vahy, 1.

⁸¹ M121 Müslim, İmân 29;

D1584 Ebû Dâvûd, Zekât, 5.

altmış dördüncü âyetini de yazdırması, davette müşterek noktalardan hareket edilmesini göstermesi açısından oldukça manidardır. Ayrıca Hz. Peygamber, Muâz b. Cebel’i Yemen’e gönderirken davet edeceği topluluğun Ehl-i kitap olduğunu; bu sebeple onları, önce kelime-i şehâdete, bunu kabul ederlerse beş vakit namaza, bunu da kabul ederlerse zekât vermeye davet etmekle emretmiştir.⁸¹ Bu rivayette Hz. Peygamber, en mühimden itibaren tadrîcî bir sıralama yapmış ve mükellefe hepsini birden

yüklememiştir. Böylece insanların daha başlangıçta teklifleri çok görerek ürkmelerinin önüne geçmiştir.

Bir keresinde Resûlullah, nübüvveti duyduğunda bundan çok rahatsız olan ve “Bu adama gitmesem olmaz! Eğer yalancı ise bana bir zararı dokunmaz, ama doğruyu söylüyorsa bunu öğrenmiş olurum.” diyerek huzuruna gelen Tay kabilesinin ileri gelenlerinden Adî b. Hâtim’i İslâm’a davet etmişti. Fakat onun yüz hatlarından, tereddüt ve şüphe içerisinde olduğu seziliyordu. Hz. Peygamber, “Ben, senin niçin Müslüman olmadığını biliyorum. Şimdi sen (kendi kendine) diyorsun ki ‘Bu dine girenler insanların mal ve mevki itibarıyla en zayıfları, Arapların aralarından çıkardıkları güçsüz kimselerdir.’ Sen Hîre’yi biliyor musun?” buyurdu. Adî, “Görmedim ama hakkında bir şeyler duydum.” diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sav), “Allah’a yemin olsun ki bu din mutlaka tamamlanacak ve işte o zaman ta Hîre’den tek başına bir kadın kalkıp hiç kimsenin himayesi olmadan gelecek ve Kâbe’yi tavaf edecek. Kısra’nın hazineleri fethedilecek.” buyurdu. Adî şaşkınlık içerisinde “Hürmüz’ün oğlu Kısra mı?” diye sorunca, “Evet, Hürmüz’ün oğlu Kısra!” cevabını verdi ve sonra devam etti: “Yemin olsun, mal öylesine çoğalacak ki alan bulunmayacak.” İçinden geçen tereddüde ikna edici cevaplar bulan ve Müslüman olan Adî b. Hâtim, ilerleyen yıllarda Allah Resûl’ünün anlattıklarını birer birer yaşadığını söylemişti.⁸²

Hayber’in fethi ile görevlendiren Hz. Ali’nin, “Yâ Resûlallah! Bizim gibi oluncaya dek onlarla savaşaçağım.” demesi üzerine Resûl-i Ekrem’in verdiği cevap, gayri müslimlerle olan ilişkilerde takip edilecek askeri taktik, davet ve tebliğ metodunu göstermesi bakımından dikkate şayandır: “Onların buldukları bölgeye varıncaya kadar sükûnetle yürü! Sonra onları İslâm’a davet et ve yerine getirmeleri gereken ilâhî hak ve esasları onlara haber ver! Vallahi senin vasıtanla Allah’ın bir kişiyi hidayete erdirmesi, senin için (en değerli) kızıl develerden daha hayırlıdır.”⁸³

Yine Müslim b. Hâris b. Müslim et-Temîmî, babası kanalıyla şöyle bir hadis rivayet etmiştir: “Resûlullah (sav) bizi bir seriyye ile birlikte göndermişti. Baskın yapılacak yere yaklaşınca ben atımı koşturup arkadaşlarımı geçtim. Bunun üzerine (yaptığımız baskını gören) kabile halkı, beni feryat ve figanla karşıladı. Ben de onlara, ‘Lâ ilâhe illâllâh deyin ve kendinizi kurtarın!’ dedim. Onlar da kabul ederek Müslüman oldular. Bunu öğrendince arkadaşlarım bana kızdılar ve ‘Bizi ganimetten mahrum ettin.’ dediler. Resûlullah’ın huzuruna gelince yaptığım bu işi kendisine anlattılar.

⁸² HM18449 İbn Hanbel, IV, 257.

⁸³ M6223 Müslim, Fedâilü’s-sahâbe, 34; B4210 Buhârî, Meğâzî, 39.

Bunun üzerine Resûlullah beni çağırđı, yaptığım işi çok beğendi ve ‘*Haberin olsun ki Yüce Allah, (senin aracılığınla Müslüman olan) her insana karşılık sana şu kadar, şu kadar sevap vermiştir.*’ buyurdu.”⁸⁴

Savaş esnasında bile Hz. Peygamber’in davet üslubu, İslâm’ı insanlara sevdirmeye, barış ve sükûneti sağlama, insana insanlığını, inanç ve ibadet hürriyetini kazandırma kısacası insanların kurtuluşuna vesile olabilme ilke ve düşüncesi üzerine kuruludur. Çünkü Hz. Peygamber’in nazarında bir tek insanın bile dalâletten kurtarılması, üzerine güneş doğan her şeyden daha hayırlıdır.⁸⁵ Dolayısıyla İslâm, Müslüman’ın sadece kendi Müslümanlığıyla yetinmesini yeterli görmemiş, İslâm’dan habersiz yaşayan kimselerin de İslâm nimetinden istifade etmeleri için onları davetle mükellef tutmuştur. Yani Allah, yeryüzünde iyilik ve hayrın Müslümanların eliyle hâkim olmasını istemiştir. Kur’an’da, “*Allah’a davet eden, salih amel işleyen ve ‘Kuşkusuz ben Müslümanlardanım.’ diyenden daha güzel sözlü kimdir?*”⁸⁶ buyrulurken davetin değerine vurgu yapılmış olması bu noktada oldukça manidardır.

Allah Resûlü, davet ve tebliğ çalışmalarında insanlarla olan ilişkisinde hoşgörü ve merhameti daima önclemiştir. Rahmet Elçisi bu hususta, “*Rıfk (zarif davranış) işe güzellik katar, rıfkdan (zarafetten) yoksunluk ise, işi kusurlu kılar.*” buyurmuştu.⁸⁷ Böyle buyurduğu gibi buna uygun davranır ve böyle davrananlara da “*Yâ Rabbi! Kim ümmetimin herhangi bir işini üzerine alır da onlara yumuşaklık ve güzellikle davranırsa sen de ona güzellik ve rıfkla muamele eyle!*”⁸⁸ diye dua ederdi. “*Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi.*”⁸⁹ âyeti, onun bu durumunun en açık deliliydi. Nitekim bir rivayette Sevgili Peygamberimizin Kitâb-ı Mukaddes’teki vasfı da “*Şüphesiz o, kaba ve katı kalpli değildir. Çarşı pazarlarda bağırıp çağırmaz. Kötülüğe kötülükle muamele etmez. Bilakis af ve güzellikle muamele eder.*”⁹⁰ şeklinde ifade edilmekteydi.

Allah Resûlü, davet faaliyetlerinde asla ümitsizliğe ve karamsarlığa kapılmaksızın çalışmalarını sabır, inanç ve kararlılıkla devam ettirmiştir. Yüce Allah, her türlü baskı, zorluk, sıkıntı ve şiddete karşı geçmişteki iyi örnek ve tecrübelerden yararlanması için diğer peygamberleri kendisine örnek göstererek Allah Resûlü’nden daima sabırlı olmasını istemiştir.⁹¹ Resûl-i Ekrem de her türlü zorluk ve sıkıntıya sabır ve tahammülle göğüs gererek insanları İslâm’a davet etmeye devam etmiştir. İslâm’a kazandır-

⁸⁴ D5080 Ebü Dâvûd, Edeb, 100, 101.

⁸⁵ NM6537 Hâkim, *Müstedrek*, VI, 2329 (3/598).

⁸⁶ Fussilet, 41/33.

⁸⁷ M6602 Müslim, Birr, 78.

⁸⁸ M4722 Müslim, İmâre, 19; HM25129 İbn Hanbel, VI, 94.

⁸⁹ Âl-i İmrân, 3/159.

⁹⁰ B2125 Buhârî, Büyü’, 50.

⁹¹ Ahkâf, 46/35; Sâd, 38/17.

ma konusunda hiçbir kimseyi, hiçbir meslek erbabını önemsiz görmemiştir. Kimilerini hastalandığında ziyaret ederek⁹² kimilerine karşı oldukça cömert davranarak⁹³ kimilerini de ganimetlerden ikramda bulunarak İslâm'a kazandırmıştır.⁹⁴

Ve nihayet hicretin sekizinci yılı Ramazan ayında Mekke'yi fethettiğinde Hz. Peygamber, Kâbe'nin kapısında bir hutbe irad etmiş ve hutbesinde şu unutulmaz sözleri söylemiştir: “Ey İnsanlar! Allah sizden câhiliye gururunu ve atalarla övünme âdetini gidermiştir. İnsanlar iki gruptur: İyi, takva sahibi, Allah katında değerli kişi ve günahkâr, bedbaht, Allah katında değersiz kişi. İnsanlar Âdem'in çocuklarıdır. Ve Allah Âdem'i topraktan yaratmıştır.”⁹⁵ Ardından Hz. Peygamber, daha önce Müslümanlara her türlü kötülüğü yapan Mekkelilerin tamamını affetmiş, böylece onların hep birlikte İslâm'a girmelerini sağlamıştır. İşte böylesine bir fetih gününde huzuruna gelen ve kendisiyle konuşurken titreyen bir şahsa Rahmet Peygamberi'nin, “Sakin ol! Ben kral değilim. Ben sadece kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum.”⁹⁶ buyurarak kendini son derece mütevazı bir şekilde takdim etmesi, öncelikle insanların gönüllerini fethettiğini göstermektedir.

Hicretin dokuzuncu yılı, İslâm tarihinde “Heyetler Yılı” olarak anılır. O sene, kabilelerini temsil etmek üzere Arap Yarımadası ve dışından pek çok heyet, Medine'ye gelerek İslâm'a girdiklerini ya da Müslümanlara tâbi olduklarını bildirmişlerdir. Bu arada heyetler, kabilelerinin Müslüman olduğunu haber vermek,⁹⁷ İslâm'ı öğrenip dönünce kabilelerine de öğretmek,⁹⁸ İslâm'ı tebliğ edip öğretecek davetçiler talep etmek,⁹⁹ bazı şartlarla İslâm'ı kabul etmek¹⁰⁰ gibi çeşitli istek ve amaçlarını da Hz. Peygamber'e iletmişlerdir. Hz. Peygamber, gelen heyetleri en güzel şekilde ağırlamış, onların her türlü ihtiyacını karşılamıştır. Ashâbından misafirlere ikramda bulunmalarını istemiş, misafirlerin memnun kalıp kalmadıklarını sormuş, ayrıca yeni Müslüman olanların gerekli dinî bilgileri öğrenmeleri için imkânlar hazırlamış ve öğrendikleri bilgileri de bizzat kontrol etmiştir.¹⁰¹ Medine'de günlerce kalan Kaysoğulları'ndan gelmiş bu heyetlerin ailelerini özlediklerini sezen Hz. Peygamber, onlara yurtlarına dönmeleri için izin vermiş ve öğrendiklerini memleketlerinde de öğretmelerini istemiştir.¹⁰² Hz. Peygamber, heyetlere Medine'den ayrılacakları vakit hediyeler verilmesini o kadar önemsemiştir ki kendisi ölüm döşeginde iken bile “aynen kendisinin yaptığı gibi heyetlere hediyeler verilmesini” emretmiştir.¹⁰³

⁹² B1356 Buhârî, Cenâiz, 79; D3095 Ebû Dâvûd, Cenâiz, 2.

⁹³ HM12074 İbn Hanbel, III, 107; M6021 Müslim, Fedâil, 58.

⁹⁴ M6022 Müslim, Fedâil, 59; T666 Tirmizî, Zekât, 30.

⁹⁵ T3270 Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 49; D5116 Ebû Dâvûd, Edeb, 110, 111.

⁹⁶ İM3312 İbn Mâce, Et'ime, 30.

⁹⁷ HM18200 İbn Hanbel, IV, 232.

⁹⁸ B7418 Buhârî, Tevhîd, 22.

⁹⁹ M6254 Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 55.

¹⁰⁰ HM18074 İbn Hanbel, IV, 218.

¹⁰¹ HM15644 İbn Hanbel, III, 432.

¹⁰² N636 Nesâî, Ezân, 8; Buhârî, İlim, 25 –bâb başlığı–.

¹⁰³ M4232 Müslim, Vasiyye, 20; B3053 Buhârî, Cihâd, 176.

Yine hicretin dokuzuncu yılında gerçekteşen Tebük Gazvesi'nde Hz. Peygamber, elçisiyle bir mektup göndererek Bizans İmparatoru'nu İslâm'ı kabul etmeye, tebaasını dinlerini seçme konusunda serbest bırakmaya yahut cizye vermeye çağırdı. Bizans İmparatoru, Hz. Peygamber'in teklifini kabul etmedi. Ancak, Hz. Peygamber'e hitaben bir mektup göndererek Hz. Peygamber'i ve Medine'deki yapıyı resmen tanımış oldu.¹⁰⁴

Ve nihayet hicretin dokuzuncu yılında Hz. Peygamber, Mekke'de yüz binlere hitap etti. Âdetâ "evrensel bir bildiri" niteliğinde olan bu hutbeye "Veda Hutbesi" denilmiştir ki burada bütün insanların doğuştan sahip oldukları haklar ve sorumluluklar sayılıp dökülmüştür. İşte bu hutbe, Hz. Peygamber'in, gerçek bir vasiyetidir. Hz. Peygamber, burada kendi davet ve tebliğ görevi hakkında, "*Benim hakkımda size sorulacak, acaba ne diyeceksiniz?*" diye sorunca ashâb-ı kirâm, "Risâletini tebliğ ettiğine, vazifeni eda ettiğine ve samimi olduğuna şahitlik ederiz." dediler. Hz. Peygamber bunun üzerine şehâdet parmağını semaya kaldırıp insanlara işaret ederek üç defa, "*Allah'ım, şahit ol!*" diye tekrarlamış, bütün insanlığa karşı davet ve tebliğ görevini tam anlamıyla yaptığına, orada bulunan herkesi şahit tutmuştur.¹⁰⁵ Başka bir rivayette Hz. Peygamber, "*Burada hazır bulunanlar, hazır bulunmayanlara tebliğ etsin. Bazen kendisine tebliğ edilmiş olan kimse, burada bulunup işiten kimseden daha iyi anlayıp öğrenir.*"¹⁰⁶ buyurmak suretiyle davet ve tebliğ görevini bütün Müslümanlara vermiştir. İslâm'ın mesajını Allah Resûlü'nden öğrenen sahâbe, bu mesajı bütün dünyaya yayabilmek için her biri ayrı bir diyara giderek, dünyanın birçok bölgesine İslâm'ı yaymış ve ulaştırmışlardır. Bunun en bariz göstergesi de bugün sahâbilerin çok büyük bir kısmının kabirlerinin, İslâm'ın doğduğu yer olan Mekke ve Medine'nin dışında bulunmasıdır.

Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber'in vefatından seksen bir veya seksen iki gün önce, hicretin onuncu yılında Zilhicce ayının dokuzunda bir cuma günü Arafat'ta, "*Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı seçtim!*"¹⁰⁷ âyeti nazil olmuştur.¹⁰⁸ Daha sonra da bazı âyetler inmiş, Hz. Peygamber, İslâm'a davet ve tebliğ vazifesini son nefesine kadar sürdürmüştür.

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in bu başarısının altında, hiç şüphesiz davet ettiği dine samimi bir şekilde inanması ve bu dinin ilkelerini bütün ayrıntılarıyla kendi hayatında uygulayarak dinin canlı bir örneğini oluşturması yatmaktadır. Hz. Muhammed, insanlara, inanmadığı ve yap-

¹⁰⁴ HM15740 İbn Hanbel, III, 442.

¹⁰⁵ M2950 Müslim, Hac, 147; D1905 Ebû Dâvûd, Menâsik, 56.

¹⁰⁶ B1741 Buhâri, Hac, 132; M4384 Müslim, Kasâme, 30; B1739 Buhâri, Hac, 132.

¹⁰⁷ Mâide, 5/3.

¹⁰⁸ B45 Buhâri, İmân, 33; M7525, M7527 Müslim, Tefsir, 3-5.

madığı hiçbir şeyi söylemedi. Söylediği ve tebliğ ettiği her şeye inandı ve gerçekleştirdi. Zaten bu, Kur'an'ın da bir emriydi.¹⁰⁹ Bu husus, bütün zamanlardaki davet çalışmalarını için de geçerli temel kuraldır. Hz. Peygamber, İslâm'a davetinde yaşayışıyla, davranışlarıyla ve sözleriyle en geçerli metotları uygulamış; çevreye davet için gönderdiği ashâbına da “*Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylaştırın, zorlaştırmayın!*”¹¹⁰ buyurmak suretiyle Müslümanların, tebliğ esnasında takip etmeleri gereken yöntemin temel esasını belirlemiştir. Diğer taraftan Hz. Peygamber'e, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel tavsiyeler ile davet etmesi, insanlarla en güzel bir tarzda mücadele etmesi emredilmiş,¹¹¹ o da bu emre uygun olarak insanları Allah'a körü körüne değil basiretle davet etmiştir.¹¹² Hz. Peygamber, davetinde muhataplarının aklı ve kültürel yapısını, yeteneklerini, duygularını, isteklerini, birey olarak özelliklerini dikkate almış, onlarla yakından ilgilenmiştir.

Şüphesiz vahyin güdüm ve gözetiminde¹¹³ devam eden davet çalışmalarında, Rabbânî ve nebevî bir stratejinin takip edildiği görülür. Onun hedefine ulaşmak için takip ettiği merhaleler, kullandığı vasıtalar, gözetimi ilkeler ve şartlara göre ortaya koyduğu farklı metotlar, gerek sahâbe için gerekse bütün ümmet için davet yönteminin ideal pratiğini oluşturur. Onun çok yönlü olarak ortaya koyduğu bu nebevî davet metodu, günümüz davetçilerinin de önünü aydınlatacak en büyük ışıktır.

¹⁰⁹ Saff, 61/2.

¹¹⁰ M4525 Müslim, Cihâd ve siyer, 6; B69 Buhârî, İlim, 11.

¹¹¹ Nahl, 16/125.

¹¹² Hac, 22/67-68; Yûsuf, 12/108.

¹¹³ Tûr, 52/48.